

פרק התכלת

מתניתין:

א. התכלת אינה מעכבת את הלבן. המצוה לתת פתיל תכלת בגדיל הציצית אינה מעכבת את נתינת החוטים הלבנים בו. והיינו, שאם אין חוטי תכלת, אפשר לעשות את הגדיל והפתילים מארבעה⁽²⁾ חוטים לבנים [וכשהם נכפלים, הרי הם שמונה חוטים לבנים].

מצות ציצית נוהגת בבגד שיש בו ארבע כנפות, ומצוה מן התורה ליתן בכל ארבעת כנפותיו "גדילים", העשויים מגדילי חוטים [חוטים הכרוכים יחד], והמתפצלים לפתילים. הגדיל והפתילים מצותם שיעשו משני חוטי לבן ומשני חוטי תכלת,⁽¹⁾ שהם ביחד ארבעה חוטים, וכאשר הם נכפלים, הרי הם שמונה חוטים.

אחת בלבד יניח רק אחת מהשתיים, וכמו כן כשאין לו תכלת יתן רק שני חוטים לבן ויוצא ידי חובה בזה. אבל גם לשיטתם, אם יתן ארבעה חוטי לבן לא יעבור על כל תוסף כי הוספה במספר החוטים נחשבת כל תוסף רק אם מוסיף יותר מארבעה חוטים שזה יותר מ"גדילים". אבל להוסיף על ב' חוטי הלבן להשלים ל"גדילים" שיהא ארבעה חוטי לבן לא נחשב כל תוסף, ולכן אנו נוהגים לתת ארבעה חוטי לבן.

ולדעת הרמב"ם, כתב הבית יוסף [יא, ד"ה רבינו], שיתן ארבעה חוטי לבן ומטעם אחר, שהרי שיטת הרמב"ם היא שרק חצי חוט צבוע בתכלת, ואין כלל דין חוט תכלת אלא צבע תכלת לכרוך בו הלבן, וכשהמשנה אומרת שהתכלת אינו מעכב הלבן, הכונה היא שצבע התכלת לא מעכב. אבל צריך את החוט. ומוכח, שלדעת הרמב"ם יתן ארבעה חוטי לבן. וכן לשון הרמב"ם [א ט]. ולדעתו אין להוכיח ממה שדימתה המשנה הדין שתכלת אינו מעכב הלבן, לדין תפילין של יד אינה מעכבת של ראש, כי הוא מחלק בין הדינים במשנה בציצית ובתפילין, שהם משתי סיבות שונות לגמרי. וראה בהערה לסוף המשנה.

1. זו דעת רוב הראשונים, אבל דעת הראב"ד [ציצית א' ו'] ששלשה חוטים הם לבן, ואחד תכלת. וכשכופלן יהיו ששה לבנים ושנים תכלת. ודעת הרמב"ם שם שיהיו שבעה לבנים ואחד תכלת. וביאר בתשובה לחכמי לונגיל [הובאה בכס"מ שם, ז] שיצבע חצי חוט בתכלת וחציו לבן. ודעתו שמצות התכלת היא לכרוך בו את החוטים הלבנים. וכלשונו [ציצית א ג] "נמצאו במצוה זו שני צווים: שיעשה על הכנף ענף יוצא ממנה. ושיכרוך על הענף חוט תכלת". וכן כתב בפירוש המשנה כאן. ולכן צובע בתכלת רק חצי החוט שכרוך בו והשאר לבן. ראה עמק ברכה [ציצית א'] ונרחיב בהערות להלן [לח ב].

2. כן פירש רש"י, וביארו התוס' שיטתו שפחות מד' חוטים פסול כיון שדרשו מהפסוק גדיל שנים, גדילים ארבעה. בין יש בו מין א' תכלת או לבן, בין יש בו ב' מינים, תמיד יהא הגדיל עשוי מד' חוטים.

והתוס' והרא"ש [בסימן ו] למדו ממה שדימתה המשנה את הדין שתכלת אינו מעכב את הלבן לדין שתפילה של יד אינה מעכבת של ראש, ובתפילין הכונה היא שאם יש לו תפלה